

De Russische beer dit jaar in het nauw...?

Hoe Poetin greep houdt op onrust thuis én bij de burens

Han Bouwmeester

Terwijl heel Nederland het afgelopen jaar in de greep was van COVID-19, had het nauwelijks nog aandacht voor andere gebeurtenissen in de wereld. De media richtten zich vooral op de spanning in de zorg en de economische gevolgen van de coronacrisis. Alleen de in Amerika ontstane beweging *Black Lives Matters* kreeg ruimschoots aandacht, maar dat kwam omdat het werd gekoppeld aan Nederlandse maatschappelijke vraagstukken, zoals de sinds 2013 terugkerende Zwarte Piet-discussie. Ook de Amerikaanse verkiezingen houden altijd de gemoederen bezig in de Nederlandse media, zeker met de scherpe tegenstellingen tussen beide kandidaten dit jaar, maar dan houdt de koek ook snel op. De grote explosie in Beiroet had bijvoorbeeld maar beperkte nieuwswaarde, ondanks de vele slachtoffers. Snel werd er in Nederland een actie opgetuigd om de slachtoffers te helpen, dat weer wel, maar de aandacht voor Beiroet verdween snel. Nederland had het afgelopen jaar vooral veel aandacht voor sociale en interne problemen, en weinig oog voor internationale aangelegenheden, die juist van invloed waren op de internationale rechtsorde.

Wat te denken bijvoorbeeld van China, dat begin dit jaar alle reizen binnen China verbod, maar opmerkelijk genoeg wel reizen vanuit China, en zelfs brandhaard Wuhan, naar elders toestond. Je kon erop wachten dat het virus snel een ware pandemie zou veroorzaken. Italië werd daarbij zwaar getroffen, gevolgd door andere delen van de wereld. Zo werd de Amerikaanse marine vanwege de coronamaatregelen gedwongen zijn vliegdekschip, de USS Roosevelt, terug te trekken uit de regio en stopte de Amerikaanse luchtmacht haar vijftien jaar durende aanwezigheid op Guam. De Chinese autoriteiten maakten hier in april handig gebruik van. Zij verstevigden hun grip op de Paracel en Sparkly eilandengroep, gelegen tussen Vietnam en de Filipijnen in de Zuid Chinese Zee. De spanningen in de regio namen hierdoor verder toe. En hoe zit het met de claims van Turkije op de Cycladen, een eilandengroep in de Egeïsche Zee, die toebehoren aan Griekenland? Het is een slechts een greep uit een aantal geopolitieke ontwikkelingen, die laten zien dat 2020 bol stond van *Great-Power Competition*, vaak afgekort tot GPC.

Een andere GPC-speler is Rusland, waarop dit artikel is gericht. Welke gebeurtenissen hebben Rusland geraakt in 2020? Bij de beantwoording van deze vraag ontkomt je er niet aan in te gaan op de gevolgen van COVID-19 voor Rusland. Voorts ontwikkelde zich in de loop van dit jaar een ring van instabiliteit in en rondom Rusland, zoals de situaties in de oostelijk gelegen Russische plaats Chabarovsk, Belarus, Kirgizië en het conflict in Nagorno-Karabach komen aan bod.¹ Het artikel sluit af met de betekenis van al deze ontwikkelingen voor het internationale beleid van Rusland.

NIEUWE KLEURENREVOLUTIES?

Een recente geopolitieke ontwikkeling is de ontstane ring van instabiliteit in en rondom Rusland. Alvorens daarop in te gaan, stapt dit artikel terug in de tijd. Tijdens het begin van het nieuwe millennium ging er een golf van geweldloze demonstraties door voormalige republieken van de Sovjet-Unie, de zogeheten kleurenrevoluties. De lokale bevolking was het niet eens met het gevoerde beleid en stond een andere regering voor. Bekende voorbeelden

Gebeurtenissen die in 2020 veel invloed hebben gehad op Rusland zijn niet alleen het coronavirus, maar ook het ontstaan van een ring van instabiliteit in en rond Rusland. Afgebeeld staat de Russische president Vladimir Poetin tijdens een bezoek aan Servië in 2019 (foto: Sasa Dzambic Photography/Shutterstock.com)

waren de Georgische Rozenrevolutie in 2003 en de Oekraïense Oranjerrevolutie in 2004. President Poetin zag hier heel duidelijk de hand van het Westen in, dat volgens hem eropuit was instabiliteit rondom Rusland te creëren.² Toen Georgië en Oekraïne vervolgens begonnen te flirten met de NAVO was de maat vol voor de Russische autoriteiten met respectievelijk het Russische-Georgisch gewapend conflict (2008) en de annexatie van de Krim (2014) als gevolg.

Zijn de huidige demonstraties in en rondom Rusland nu te vergelijken met de eerdergenoemde kleurenrevoluties? Allereerst de situatie in Chabarovsk. Tijdens de verkiezin-

Een recente geopolitieke ontwikkeling is de ontstane ring van instabiliteit in en rondom Rusland

gen om het gouverneurschap van de regio Chabarovsk in 2018 versloeg de liberaal-democratische politicus Sergej Furgal, de zittende gouverneur, het lid van Poetins partij Verenigd Rusland, nipt. Een jaar later versloeg de Libe-

raal Democratische Partij van Rusland opnieuw Verenigd Rusland tijdens de verkiezingen om de regionale Doema van Chabarovsk, maar nu met een straatlengte verschil. Dit was natuurlijk pijnlijk voor de Russische president en maatregelen volgden. Hij liet de hoofdstad van het Federale District Verre Oosten verplaatsen van Chabarovsk naar Wladiwostok. Daar bleef het niet bij. Op 9 juli 2020 arresteerden Russische veiligheidstroepen Furgal op verdenking van moord en brachten hem over naar Moskou.

Furgal zelf ontkende elke betrokkenheid. Het was aanleiding voor duizenden mensen in Chabarovsk om op vreedzame wijze te protesteren voor vrijlating van Furgal en het vertrek van Poetin. Op 20 juli werd Furgal om onduidelijke redenen weer vrijgelaten. Poetin heeft vervolgens Mikhail Degtyarev aangesteld als waarnemend gouverneur. Degtyarev is weliswaar een partijgenoot van Furgal maar afkomstig uit het duizenden kilometers verderop gelegen Wolga District. Dit leidde opnieuw tot demonstraties van de plaatselijke bevolking. De Russische autoriteiten stonden de demonstraties aanvankelijk toe, maar al snel werd COVID-19 gebruikt om demonstraties te ontmoedigen. In augustus is de politie tot ingrijpen overgegaan toen demonstraties gericht tegen Poetin oversloegen

naar andere grote steden, zoals Irkoetsk, Kazan, Krasnodar, Sint-Petersburg en zelfs Moskou. De demonstraties in Chabarovsk bleven in het najaar doorgaan. De Russische autoriteiten bagatelliseren de protesten, maar zitten er mee in hun maag. Dergelijke protesten zijn niet goed voor Poetins statuut. Het laat overigens zien dat de bevolking, ook in Rusland, niet zomaar alles slikt.

De situaties in Belarus en Kirgizië vertonen overeenkomsten met die in Chabarovsk, met dien verstande dat het zich niet in Rusland afspeelt. Het betreft twee nabijgelegen landen met een sterke Russische invloed. In Belarus gaat het om betogingen tegen de verkiezingsuitslag van 9 augustus. Aleksandr Loekasjenko, sinds 1994 aan de macht, claimde een verkiezingsoverwinning waarmee hij zijn zesde termijn als president van Belarus veiligstelde. Tijdens de verkiezingen had Loekasjenko slechts één uitdager: Svetlana Tichanovskaja. Andere uitdagers, waaronder haar echtgenoot Sergej Tichanovski, waren niet toegestaan of zaten gevangen. Loekasjenko kwam als grote winnaar uit de bus. Tichanovskaja weigerde zich bij deze verkiezingsuitslag neer te leggen en verklaarde dat de verkiezingen waren vervalst. Eerdere kleine demonstraties in Minsk, onder meer gericht tegen onderschatting van de coronacrisis, breidden zich na de verkiezingen uit. Veiligheidstroepen van Belarus grepen daarop hardhandig in en maakten zich schuldig aan martelingen, wat Belarus op een reprimande van de Verenigde Naties kwam te staan.³ Half augustus richtte Tichanovskaja een oppositieraad op gekant tegen de verkiezingsuitslag. Deze raad stelde op 12 oktober een ultimatum waarbij Loekasjenko, sinds 23 september opnieuw geïnstalleerd als president, werd verzocht alle repressieve maatregelen te stoppen, de arrestanten vrij te laten en het presidentschap neer te leggen. Loekasjenko weigerde elke medewerking, met opnieuw landelijke stakingen en protesten tot gevolg.

De Russische autoriteiten volgen de ontwikkelingen in Belarus nauwgezet. Regelmatig was er in Minsk overleg met het hoofd van de Russische binnenlandse veiligheidsdienst. Half augustus trok Rusland troepen samen langs de grens met Belarus, maar van grensoverschrijding was geen sprake. President Poetin gaf hiermee een duidelijk signaal af. Een maand later arriveerden Russische troepen in Belarus voor hun jaarlijkse, gezamenlijk oefening om hun Slavische Broederschap te ondersteunen. Vanwege druk uit de EU zag Servië af van deelname. Poetin bleef benadrukken dat ingrijpen in Belarus niet noodzakelijk was. Loekasjenko, op zijn beurt, beschuldigde zijn NAVO-buurlanden verzet in Belarus te organiseren. De Verenigde Staten zou de drijvende kracht achter dit verzet zijn, maar Poetin liet zich niet verleiden om mee te gaan in deze retoriek. Desalniettemin blijft de situatie in Be-

larus zorgwekkend voor Poetin, want hij is gebaat bij een stabiele buur die als buffer kan fungeren tegen de NAVO. De eerste betogingen in Kirgizië vonden plaats na de verkiezingen van 4 oktober. Verscheidene partijen zouden stemmen hebben gekocht en journalisten die hierover rapporteerden werden lastiggevallen. De demonstraties breidden zich de dag erna uit. Meer dan 5.000 demonstranten togen naar het Alo-Too Plein in de hoofdstad Bisjkek. De oproerpolitie greep in met traangas en waterkanonnen, terwijl demonstranten met stenen gooiden. Een ware veldslag ontspon zich. De betogers hielden stand en wisten zowel oppositieleider Sadyr Japarov, die een straf van elf jaar uitzat, als voormalig president Almazbek Atambajev, gevangen vanwege corruptie en het overtreden van de grondwet, te bevrijden. Op 6 oktober verklaarde de Kirgizische verkiezingsautoriteit de uitslag ongeldig en diende premier Kubatbek Boronov zijn ontslag in. Een dag later waren de oppositiepartijen niet in staat een nieuwe regering te vormen. Sommige oppositiepartijen verzetten zich tegen een benoeming van Japarov als premier en schoven een eigen kandidaat naar voren. Formeel moest president Zjeenbekov het aftreden van Boronov nog bekrachtigen. Ondertussen bleven de demonstraties doorgaan waarop president Zjeenbekov de noodtoestand afkondigde. Op 12 oktober namen Kirgizische militairen bezit van de hoofdstad, maar het verzet bleef doorgaan. Uiteindelijk trad Zjeenbekov op 15 oktober af in een poging de rust weer te laten keren.

President Poetin was bezorgd over de politieke onrust in Kirgizië. Hij hoopte dat het democratische proces zo snel mogelijk werd hersteld. Kremlin-woordvoerder Dmitry Peskov daarentegen, gaf op 8 oktober al aan dat de situatie in Kirgizië zeer chaotisch was en dat Rusland verplicht was volgens afspraken een totale aftakeling van het land te voorkomen. Peskov doelde op Russische deelname aan de Collectieve Veiligheidsverdragsorganisatie, waarvan Kirgizië ook lid was. De Russische autoriteiten kennen tegenwoordig veel waarde toe aan de Collectieve Veiligheidsverdragsorganisatie, sinds hun betrekkingen met de NAVO vanwege de annexatie van De Krim erg stroef verlopen. De verdragsorganisatie verschaft de Russische autoriteiten een mogelijkheid om invloed in de regio uit te oefenen. Toch is er voor Poetin een groot verschil tussen de demonstraties in Belarus en Kirgizië en dat heeft te maken met de ligging van Belarus. Belarus grenst aan Rusland, maar ook aan een aantal NAVO-lidstaten en dat maakt de demonstraties in Belarus voor Rusland veel gevoeliger. De Russische autoriteiten willen voorkomen dat de demonstraties overslaan naar Rusland en zitten niet te wachten op westerse inmenging in Belarus. Bovendien voelt Rusland zich sterk verwant met Belarus vanwege hun gemeenschappelijke verleden in Kiev Rus.

De Belarussische president Loekasjenko kwam als grote winnaar uit de bus. De oppositie weigerde zich bij deze verkiezingsuitslag neer te leggen en verklaarde dat de verkiezingen waren vervalst. Afgebeeld staat een grootschalige betoging in Minsk in augustus 2020 tegen de 'verkiezingswinst' van Loekasjenko (Hairem/Shutterstock.com)

ONGEWILD CONFLICT

Het sluimerende conflict in Nagorno-Karabach is dit jaar ook weer opgelaaid. Nagorno-Karabach, waar overwegend etnische Armeniërs wonen, streeft naar aansluiting bij Armenië, terwijl Azerbeidzjan volledige zeggenschap over het gebied wil blijven houden. In 1988 raakten Azerbeidzjan en Nagorno-Karabach ook slaags met elkaar, heibel waar Armenië in 1993 ook bij betrokken raakte. Nagor-

De situatie in Belarus blijft zorgwekkend voor Poetin. Het land dient als buffer tegen de NAVO

no-Karabach won destijds gebied waardoor aansluiting met Armenië mogelijk werd. Sinds 1994 onderhandelen Armenië en Azerbeidzjan over de status van Nagorno-Karabach.⁴ In juli 2020 nam de spanning tussen Armenië en Azerbeidzjan weer toe. Duizenden Azerbeidzjanen demonstreerden voor een oorlog met Armenië, waarbij Turkije extra olie op het vuur gooide door Azerbeidzjan

te steunen met een uitgebreide propagandacampagne. Eind juli kondigde Armenië een gezamenlijke luchtverdedigingsoefening aan met Russische troepen. Als reactie daarop besloten Azerbeidzjan en Turkije gezamenlijk te oefenen. Azerbeidzjan en Turkije zijn twee landen met een sterke religieuze, culturele en historische band. In de ochtend van 20 oktober begonnen beschietingen tussen Armenië en Azerbeidzjan. Beide partijen beschuldigden elkaar van het schenden van de wapenstilstand, die sinds 1994 van kracht was. Na bemiddeling van de Verenigde Staten namen de partijen per 25 oktober een humanitair staakt het vuren in acht.

Armenië is, net als Rusland, lid van de Collectieve Veiligheidsverdragsorganisatie. De Russische strijdkrachten hebben volgens afspraak meer dan 3.000 militairen in Armenië gestationeerd. Toch verloopt de relatie tussen de Russische en Armeense autoriteiten moeizaam, sinds er in 2018 een fluwelenrevolutie plaatsvond onder leiding van Nikol Pasjinian. Pasjinian, tegenwoordig premier, is tegen lidmaatschap van de door Rusland gedomineerde Euraziatische Economische Unie. In het lidmaatschap

van de evenzo door Rusland gedomineerde Collectieve Veiligheidsverdragsorganisatie ziet Pashinian wel voordelen. Hij beschouwt deze organisatie als een verzekering tegen Turkse inmenging.

Het conflict in Nagorno-Karabach neigde steeds meer naar een indirecte confrontatie tussen Rusland en Turkije, hoewel Turkije recentelijk Russische S-400 afweerraketten heeft aangeschaft tot grote ergernis van de Verenigde Staten. Azerbeidzjan werd in 1994 lid van de Collectieve Veiligheidsverdragsorganisatie, maar verlengde het lidmaatschap in 1999 niet. Desalniettemin onderhouden de Russische autoriteiten nog steeds goede contacten met Azerbeidzjan. De Russische autoriteiten willen niet militair ingrijpen ten gunste van de Armeniërs omdat de gevechten formeel plaatsvinden op het grondgebied van Azerbeidzjan, waartoe Nagorno-Karabach behoort, en niet in Armenië. Dat is opmerkelijk, want in artikel 4 van de verdragsorganisatie staat de collectieve veiligheidsgedachte centraal, vergelijkbaar met artikel 5 van de NAVO. De Russische autoriteiten willen voorkomen dat het conflict overslaat naar de rest van de Kaukasus. Bovendien zijn ze bang dat Turkije in het conflict wordt gezogen. Het Russische doel om het conflict niet verder te escaleren lijkt gelukt. Op 10 november moesten zowel de Armeense president als de leider van de Armeense separatisten hun nederlaag erkennen na het verlies van de strategische stad Shushi. Russische *peacekeepers* moeten toezien op de naleving van het akkoord dat door de Azerbeidzjaanse president Alijev als overwinning wordt gepresenteerd.

RUSLAND EN COVID-19

Aanvankelijk was President Poetin erg zwijgzaam over de COVID-19 pandemie. De eerste twee gevallen in Rusland werden op 31 januari 2020 ontdekt. Poetin ontkende in eerste instantie dat Rusland al was getroffen door het virus. Dat zwijgen en vervolgens ontkennen is overigens een bekende Russische reactie om negatieve gebeurtenissen te verhullen. Al eerder lieten ze dat patroon zien tijdens de kernramp van Tsjernobyl in 1986, de ondergang van de Russische kernonderzeeër de Koersk in 2000 en de Annexatie van de Krim in 2014.

De Russische economie heeft behoorlijke schade opgelopen tijdens de eerste golf van COVID-19. Deze economie was al niet erg sterk met zijn verouderde industrie, nauwelijks midden- en kleinbedrijf als aanjager voor innovatie, een sterke afhankelijkheid van olieprijs die in het voorjaar met 65 procent terugvielen, en de sancties vanuit de EU, de Verenigde Staten en Canada. Hoewel de Russische economie het eerste kwartaal van dit jaar een kleine opleving liet zien, is deze tijdens de eerste coronagolf met 6 procent gezakt. De werkloosheid steeg in

dezelfde periode met 176 procent. De Wereldbank voorspelde in juli al een veel grotere recessie bij een tweede golf besmettingen, wat ook geschiedde.⁵

Snel werd duidelijk dat een vaccin noodzakelijk was om het virus onder controle te krijgen. Er ontspan zich een ware race, want wie als eerste met een vaccin zou komen, had het aanzien van de hele wereld. De Russische autoriteiten lieten zich niet onberoerd. Afgelopen zomer beschuldigden gezaghebbende westerse media, waaronder de BBC en *The New York Times*, de Russische buitenlandse veiligheidsdienst ervan online gegevens over mogelijke vaccins te hebben gestolen van westerse onderzoeksinstituten. Dat was slechte reclame en de Russen herpakten zich. Op 11 augustus 2020 maakte het Russische ministerie van Gezondheid trots bekend dat het eerste vaccin bij hen was geregistreerd, een wereldprimeur. Het vaccin zou twee jaar bescherming bieden en binnen een jaar in meer dan 500 miljoen doses op de markt komen. De naam was aanvankelijk *Gamaleya-vaccin*, genoemd naar het centrum waar het vaccin was ontwikkeld.

De lancering van het Russische coronavaccin bracht wereldwijd een ware schok teweeg, vergelijkbaar met de lancering van de Spoetniksatelliet in 1957. Daarom veranderden de Russische autoriteiten de naam in *Spoetnik V*. Over betrouwbare testen van het vaccin bleven de Russen vaag, maar landen als Venezuela, Egypte en India toonden grote belangstelling. Veel westerse landen daarentegen, vertrouwen op de ontwikkeling van het Oxford-vaccin.⁶ De Russische staatstelevisie kondigt dit vaccin steevast aan als het 'aapvaccin', omdat het is ontwikkeld uit, en getest op apen. Het zou gevaarlijk zijn en mogelijk mensen in apen laten veranderen, een schoolvoorbeeld van Russische desinformatie. De Russische media hebben in de Baltische staten veelvuldig desinformatie over het COVID-19-virus verspreid, wat de Baltten snel wisten te ontmaskeren. De Russen zijn er met hun lastercampagnes steeds op uit andere landen te ontwrichten, maar de westerse wereld is niet echt onder de indruk.⁷ Het is interessant om te zien hoe de Russen reageren op het, naar verluidt, effectief werkende coronavaccin van het Amerikaanse bedrijf Pfizer.

TEN SLOTTE

Wat is nu de *big so what* van al deze ontwikkelingen? Rusland is zwaar getroffen door het COVID-19-virus, waarbij de Russische economie, toch al instabiel, enorme klappen kreeg. De Russische autoriteiten probeerden deze penibele toestand te verbloemen door te imponeren met het eerste vaccin, hoewel niet duidelijk is of het wel adequaat is getest. Ondertussen ontstond de laatste maanden ook een ring van instabiliteit in en rondom Rusland.

Het sluimerende conflict in Nagorno-Karabach is dit jaar ook weer opgelaaid. Het gebied, waar overwegend etnische Armeniërs wonen, streeft naar aansluiting bij Armenië, terwijl Azerbeidzjan volledige zeggenschap wil. Afgebeeld staat een door bombardementen verwoest huis in Tartar, Azerbeidzjan (2020) (foto: Nurlan Mammadzada/Shutterstock.com)

Betogingen in Chabarovsk en Belarus gaven bij de Russische autoriteiten aanleiding tot grote bezorgdheid. Poetin beschouwde de protesten in Kirgizië als ongewenste reuring, maar hebben geen slapeloze nachten opgeleverd. Wel volgt Poetin met zorg alle ontwikkelingen rondom Rusland. In zijn nieuwe boek stelt de voormalige Amerikaanse *National Security Advisor*, luitenant-generaal b.d. Herbert McMaster, dat Rusland ten koste van alles wil voorkomen dat nog meer voormalige Sovjetstaten onder invloed komen van de NAVO.⁸ Het conflict in Nagorno-Karabach is voor Poetin geworden tot een schaakwedstrijd met Turkije waarbij hij zorgvuldig zijn zetten afweegt. Of hij Erdogan schaak heeft gezet of dat er toch sprake is van een remise, moet de tijd leren. De recente onrust in en rondom Rusland hebben voor Poetin niet dezelfde intensiteit als de kleurenrevoluties en latere ontwikkelingen in Georgië en Oekraïne. De NAVO ligt nu niet direct op de loer om deze staten in te lijven. Kortom, wie zichzelf de vraag stelt hoe Rusland er momenteel voor staat komt tot de conclusie dat de Russische beer uiterst waakzaam is, af en toe gromt, maar momenteel geen reden ziet om te ver uit zijn hol te komen.

Kolonel Han Bouwmeester is universitair hoofddocent aan de Nederlandse Defensie Academie.

Wilt u reageren?

Mail de redactie: redactie@atlcom.nl.

1. Belarus wordt tegenwoordig in het Nederlands ook aangeduid als Belarus en niet meer als Wit-Rusland. De benaming Wit-Rusland zou te veel suggereren dat het land deel uitmaakt van de grote buur Rusland. Bela betekent inderdaad Wit, maar Rus (spreek uit Roes) is afgeleid van Kiev Roes, het gebied waaruit later Oekraïne, Rusland en Belarus zijn ontstaan. Zie: Joost Bosman, 'Belarus Wit Rusland noemen Zou Hetzelfde Zijn als de Term 'Nederduitsland' ', *Het Parool* (19 augustus 2020).
2. Ieva Berzina, *Color Revolutions: Democratization, Hidden Influence or Warfare?*, Working Paper 01/14, (Riga (LT): Center for security and Strategic Research / National Defense Academy of Latvia, 2014), 7-12.
3. Office High Commissioner on Human Rights, 'UN Human Rights Experts: Belarus Must Stop Torturing Detainees and Prevent Enforced Disappearances, (Geneva (SWI): United Nations Human Rights, 2020), <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26199&LangID=E>, (07 november 2020).
4. Galina Starovoitova, *Sovereignty After Empire: Self-Determination Movements in Former Soviet Union*, (Washington, DC (USA): United States Institute of Peace, 1997), 23-27.
5. Christopher Pala (Ed), *Russia: Recession and Growth Under the Shadow of a Pandemic*, Russia Economic Report 43, (Washington, DC (USA): World Bank Group, 2020), 1-6.
6. Verschillende vaccins zijn in ontwikkeling en ondergaan een uitgebreide testfase, maar het vaccin ontwikkeld in de Universiteit van Oxford maakt grote kans om als een van de eerste westerse vaccins beschikbaar te komen.
7. Han Bouwmeester, 'Dezinformatiya in Lithuania: A Seemingly Charming Fairy Tale with Elves and Trolls', *Militaire Spectator*, 189 (2020) 9, 451-455.
8. H.R. McMaster, *Battlefields: The Fight to Defend the Free World*, (New York, NY (USA): HarperCollins Publishers, 2020), 36-37.